

MOTYWY REKURSU HIERARCHICZNEGO DO KONGREGACJI KURII RZYMSKIEJ

Józef Marčín

Koszyce (Słowacja)

pracownik naukowy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Stalowej Woli

Streszczenie. Przedmiotem artykułu są motywy rekursu hierarchicznego do kongregacji Kurii Rzymskiej. Prawodawca ogólnie stanowi, że rekurs hierarchiczny może zostać wniesiony z jakiegokolwiek słusznej przyczyny. Słusznym motywem jego wniesienia może być każda wada aktu administracyjnego rozpatrywana w kontekście okoliczności, w jakich akt został wydany przez organ władzy wykonawczej w Kościele i ma być stosowany. W związku z tym wyróżnia się dwa rodzaje motywów: formalne (*causa petendi*) i podmiotowe (*petitum*). Osoba wnosząca rekurs powinna wskazać obiektywną normę prawną, która – jej zdaniem – została naruszona przez akt administracyjny. Sama zaś instytucja rekursu hierarchicznego służy ochronie praw wiernych oraz stosowaniu sprawiedliwości administracyjnej.

Słowa kluczowe: rekurs hierarchiczny, Kuria Rzymska, kongregacje, motywy, kościelne prawo administracyjne

Kard. Z. Grocholewski w 2000 r. na sympozjum kanonistów w Spišskej Kapitule (Słowacja) powiedział:

O kwestii sprawiedliwości administracyjnej w prawie kanonicznym mówiono przez ostatnie trzydzieści lata bardzo żywo i z gorliwością. Wydaje się, że jest ona palącym problemem. I rzeczywiście, jeżeli porównamy z jednej strony punkt 7 z *Principia*, zatwierdzonego podczas Generalnego Zgromadzenia Synodu Biskupów z 7.10.1967, według których miała nastąpić reforma Kodeksu, a z drugiej strony prawodawstwo i aktualny stan w tej sprawie, wydaje się, że potwierdza się wielka różnica zdań, przede wszystkim dotycząca utworzenia lokalnych trybunałów administracyjnych¹.

Niniejszy artykuł dotyczył będzie kwestii sprawiedliwości administracyjnej, szczególnie zaś rekursu hierarchicznego do kongregacji Kurii Rzymskiej i jego motywów.

REKURS HIERARCHICZNY

W Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.² rekurs hierarchiczny jest podstawowym środkiem odwoławczym w Kościele przeciwko ewentualnym wadom

¹ Z. Grocholewski, *Rozwój kanonicznej administracyjnej sprawiedliwości w okresie po Soborze*, w: *Ius et iustitia. Acta X. Symposii iuris canonici anni 2000*, Spišská Kapitula 2000, s. 98–139.

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25 I 1983, AAS 75 (1983) pars II, p. 1–317 (dalej: KPK).

aktów administracyjnych³. Ale nie jest on jedynym środkiem odwoławczym, a więc w wypadku, gdy po wyczerpaniu drogi rekursu hierarchicznego osoba wnosząca rekurs nadal czuje się pokrzywdzona, może przeciwko decyzji kongregacji Kurii Rzymskiej wnieść rekurs do Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej⁴.

W porównaniu z Kodeksem Prawa Kanonicznego z 1917 r., istniała potrzeba wprowadzenia do nowego Kodeksu następujących elementów:

– skuteczniejszej obrony praw wiernych przeciw ewentualnemu arbitralnemu wykonywaniu władzy administracyjnej w Kościele;

– wyakcentowanie godności osoby ludzkiej i jej nienaruszalnych praw zgodnie z nauką Soboru Watykańskiego II⁵.

Dlatego prawodawca stanowi: „każdy, kto twierdzi, że jest pokrzywdzony dekretem może wnieść rekurs do hierarchicznego przełożonego tego, kto dekret wydał” (kan. 1737 § 1). Należy przy tym pamiętać o dyspozycji kan. 1732 KPK, że normy dotyczące dekretów odnoszą się również do innych konkretnych aktów administracyjnych, z wyjątkiem tych, które nie są z różnych racji zaskarżalne.

Przy wydawaniu dekretów i innych konkretnych aktów administracyjnych należy zachować zasadę legalności i dyskrecjonalności. W przeciwnym wypadku zachodzi możliwość wniesienie rekursu do przełożonego, a następnie do kongregacji Kurii Rzymskiej.

PRZEDMIOT REKURSU HIERARCHICZNEGO

Przedmiotem rekursu hierarchicznego mogą być dekrety i wszystkie inne konkretne akty administracyjne, wydane w zakresie zewnętrznym posadowym, z wyjątkiem tych, które wydane są przez Biskupa Rzymu lub przez Sobór Powszechny (kan. 1732).

Akty niezaskarżalne

Przedmiotem rekursu, oprócz aktów wydanych przez Biskupa Rzymu i przez Sobór Powszechny, a więc podmioty władzy nieposiadające przełożonego hierarchicznego, nie mogą być także akty wydane przez dykasterie Kurii Rzymskiej. Fundament niezaskarżalności tychże aktów jest jednak inny w przypadku aktów najwyższej władzy Kościoła oraz aktów wydanych przez różne dykasterie, o ile nie zostały one potwierdzone *in forma specifica*. Akty wydane przez dykasterie Kurii Rzymskiej, niepotwierdzone w specjalny sposób przez Biskupa Rzymu, nie mogą być

³ A. Ranaudo, *Il ricorso gerarchico e la rimozione e trasferimento dei parroci nel nuovo codice*, w: *Dilexit iustitiam. Studia in honorem Aurelii Card. Sabattani*, ed. Z. Grocholewski, V. Cárcel Ortí, Libreria Editrice Vaticana 1984.

⁴ J. Krukowski, *Administracja w Kościele. Zarys kościelnego prawa administracyjnego*, Lublin 1985, s. 126–148, 204–216.

⁵ Z. Grocholewski, *Rozwój kanonicznej administracyjnej sprawiedliwości...*, s. 98–139.

rozumiane jako akty wydane przez najwyższą władzę. Zatem jako takie podlegają zaskarżalności, jednak nie w drodze rekursu hierarchicznego, ale rekursu o charakterze sądowym do Drugiej Sekcji Sygnatury Apostolskiej. Mogą też być przedmiotem *remonstratio*, czyli prośby skierowanej do dykasterii, która wydała akt, w celu jego odwołania lub poprawienia, jeśli akt ten określał decyzję w sprawie jakiegoś sporu⁶.

Akty najwyższej władzy Kościoła mogą być jedynie przedmiotem prośby skierowanej do Biskupa Rzymu, w celu ponownego rozpatrzenia wydanego przez papieża aktu (*aperitio oris*). W tym wypadku, jeśli Biskup Rzymu uzna to za właściwe może organowi niższemu wydać polecenie rozpatrzenia aktu przez niego wydanego lub potwierdzonego w specjalny sposób (kan. 1405 § 2).

Nie mogą być też przedmiotem rekursu akty o charakterze prawodawczym i sądowym, jak i dekrety ogólne, podlegające interpretacji Papieskiej Rady Tekstów Prawnych (PB 154–158).

Choć prawodawca w kan. 1732 tego nie stwierdza, trudno mówić o zaskarżalności reskryptów, gdyż te od dekretu czy nakazu różnią się tym, iż za ich pośrednictwem udzielana jest jakaś łaska lub jakiś przywilej. Choć prawodawca nie wyklucza reskryptów spośród aktów administracyjnych zaskarżalnych, wydaje się, iż mogą one stać przedmiotem rekursu hierarchicznego jedynie wtedy, gdy powodują jakieś obciążenie lub szkodę dla adresata lub osób trzecich.

Nie mogą być przedmiotem rekursu również akty wydane w zakresie wewnętrznym, gdyż te przynależą do kompetencji Penitencjarni Apostolskiej (PB 118), a norma zawarta w kan. 1732 wyraźnie stanowi wyłącznie o aktach wydanych w zakresie zewnętrznym pozasądowym.

Akty zaskarżalne

Przedmiotem rekursu hierarchicznego mogą być jedynie akty administracyjne ordynariuszy oraz innych organów władzy kościelnej, posiadających władzę wykonawczą, to znaczy zarówno organy jednoosobowe, takie jak proboszcz, jak i kolegialne, np. konferencja biskupów. Konkretny akt administracyjny jest to, zarządzenie, wydane zgodnie z prawem przez kompetentną władzę wykonawczą lub ustawodawczą w odniesieniu do jakiegoś poszczególnego przypadku i posiadające moc prawną jedynie w odniesieniu do wskazanej sytuacji (kan. 35). Kompetentną władzą do wydania poszczególnego aktu administracyjnego jest ten, kto posiada władzę wykonawczą, jednak jedynie w granicach przysługującej mu kompetencji. Przedmiotem zatem rekursu jest akt władzy wykonawczej, mający charakter konkretny, a więc dotyczący konkretnej osoby lub osób, zawierający w sobie jakąś decyzję. Nie może być przedmiotem rekursu akt o charakterze ogólnym, który nie zawiera określonego oświadczenia woli decyzyjnej, ale jedynie jakąś interpretację czy oświadczenie. Potwierdza to również Konstytucja *Pastor*

⁶ Ioannes Paulus PP. II, *Constitutio apostolica Pastor bonus*, AAS 80 (1988), p. 841–912, art. 118 § 1 (dalej: PB).

Bonus, w której traktując o rekursach składanych do Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej prawodawca stanowi, iż Trybunał ten *cognoscit de recursibus [...] adversus actus administrativos singulares* (PB 123)⁷.

MOTYW REKURSU HIERARCHICZNEGO

Motywy rekursu, w ogólnym rozumieniu, jest wada kościelnego aktu administracyjnego. Wynika to z normy, w myśl której rekurs hierarchiczny może być wniesiony z jakiegokolwiek słusznego motywu (*quodlibet iustum motivum*, kan. 1737 § 1).

Z określenia tego wynika, iż „słusznym motywem” rekursu hierarchicznego może być każda wada aktu administracyjnego rozpatrywana w kontekście okoliczności, w jakich akt został wydany i ma być stosowany. Należy zatem stwierdzić, iż zakres motywu rekursu hierarchicznego jest szeroki. Obejmuje on nie tylko nielegalność aktu administracyjnego, ale również wadliwość pod względem merytorycznym, jak i naprawienie szkody wynikłej z nielegalnego aktu administracyjnego.

Osoba wnosząca rekurs winna wskazać obiektywną normę prawną, która – jej zdaniem – została naruszona przez akt administracyjny, ewentualnie wskazać racje obiektywne, z których wynika, iż dany akt jest przejawem arbitralności organu kościelnej władzy administracyjnej, czy wykazać jego nieużyteczność, a nawet wręcz szkodliwość dla dobra publicznego Kościoła; w wypadku zgłoszenia motywu nielegalności można również wskazać faktyczną lub ewentualną szkodę, wynikającą z aktu administracyjnego dla wnoszącego rekurs⁸.

Traktując o motywie rekursu należy dokonać rozróżnienia między motywem formalnym (*causa petendi*) oraz motywem materialnym (*petitum*).

Motyw formalny (*causa petendi*)

Rekurs hierarchiczny może być wniesiony z jakiegokolwiek słusznego motywu (*quodlibet iustum motivum*). Sam termin *quodlibet* sugeruje, iż prawodawca interpretując w sposób szeroki motyw rekursu, nie ogranicza go wyłącznie do sfery czysto legalnej. W odróżnieniu od *causa petendi* rekursu do drugiej Sekcji Sygnatury Apostolskiej, jednoznacznie utożsamianej z *violatio legis*, termin *quodlibet iustum motivum* oznacza szeroką gamę możliwości interpretacyjnych. Co ważne, prawodawca nie wymienia możliwych motywów rekursu i nie ogranicza ich jedynie do kwestii nielegalności aktu administracyjnego. Samo wyrażenie *iusum motivum* jest sformułowaniem bardzo szerokim. Oprócz motywu

⁷ G. Leszczyński, *Kościelna procedura administracyjna w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Warszawa 2008, s. 84–89.

⁸ J. Krukowski, *Administracja w Kościele...*, s. 126–148.

dotyczącego nielegalności aktu, zawiera w sobie również inne motywy, które mogą czynić dany akt administracyjny po prostu niewłaściwym w sensie merytorycznym. Co więcej, nawet motywu niestosowności aktu nie można wykluczyć spośród tych, które warunkują złożenie przez osobę zainteresowaną rekursu hierarchicznego. Można zatem rozgraniczyć dwie grupy motywów formalnych, które mogą stać u podstaw złożenia rekursu hierarchicznego. Są to motywy związane z nielegalnością aktu administracyjnego oraz te związane z jego niestosownością⁹.

Motyw formalny związany z nielegalnością aktu administracyjnego wynika z naruszenia normy prawnej pozytywnej lub naturalnej, a nawet zwyczajowej i może dotyczyć jakiegokolwiek elementu, który uczestniczy w tworzeniu aktu, a więc podmiotu, przedmiotu, przyczyny, celu, formy lub innego przymiotu wymaganego do jego ważności. Należy jedynie zauważyć, że naruszenie prawa, o którym mowa, może dotyczyć zarówno samej decyzji, jak i procesu tworzenia aktu. Wynika to jasno z dyspozycji zawartej w art. 123 § 1 Konstytucji apostołskiej *Pastor Bonus*. Traktując jednak o motywach formalnych złożenia rekursu hierarchicznego bezpośrednio związanych z nielegalnością aktu administracyjnego, należy zauważyć, że oprócz wyżej przykładowo wskazanych, zawsze należy uwzględniać tzw. *aequitas canonica*. Wynika to z KPK. Według prawodawcy znaczenie słuszności kanonicznej znacznie wykracza poza rolę narzędzia uzupełnienia luki prawnej, gdyż jest ona substancjalną cechą prawa kościelnego (kan. 19). Stosowanie prawa według słuszności kanonicznej oznacza wymóg takiego uwzględniania wszystkich wchodzących w grę okoliczności, by rozstrzygnięcie odpowiadało ideałowi sprawiedliwości i duchowi prawa kościelnego. Takie rozumienie prawa w odniesieniu do motywu formalnego rekursu znalazło swoje odzwierciedlenie w kan. 1519 § 1 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich¹⁰, który nakazuje władzy wydającej dekret czynienie tego, co służy zbawieniu dusz i dobru publicznemu, z zachowaniem ustaw i prawnych zwyczajów, sprawiedliwości i słuszności¹¹.

Jakkolwiek wskazanie motywów, na podstawie których akt administracyjny może być uznany jako nielegalny, nie jest trudne, o wiele trudniejszym zadaniem jest określenie motywów, na podstawie których jakiś akt jest nieużyteczny lub niestosowny. Istotne jest, aby owa nieużyteczność czy niestosowność aktu mieściła się w granicach określonych przez czysto legalne rozumienie motywu oraz nazbyt subiektywne jego postrzeganie. Oznacza to, że niewłaściwe byłoby ograniczanie motywu rekursu jedynie do przyczyn związanych z nielegalnością aktu, a więc z naruszeniem normy prawnej, ale równie niewłaściwe byłoby tak szerokie rozumienie możliwych motywów, iż każdy – nawet najbardziej subiek-

⁹ J. Miras, J. Canova, E. Baura, *Compendio di diritto amministrativo canonico*, Roma 2007, s. 301–348.

¹⁰ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 18 X 1990, AAS 82 (1990), p. 1045–1363.

¹¹ E. Graziani, *Lezioni di giustizia amministrativa*, Liberia Editrice Vaticana 1997.

tywny, czasem graniczący z absurdem – mógłby stać się podstawą złożenia rekursu. W tym drugim przypadku bowiem mielibyśmy raczej do czynienia z rekursiem łaski, który opiera się wyłącznie na woli dokonania zmian lub odwołania aktu, bez żadnego konkretnego motywu związanego z nielegalnością lub nieużytecznością aktu. W tym przypadku zresztą trudno byłoby zrozumieć powód, dla którego autor rekursu miałby mieć jakiegokolwiek zrozumiałe oczekiwania, co do decyzji zmieniającej lub odwołującej akt. Zatem zdaniem E. Labandeira, jakiś akt administracyjny jest niestosowny, jeśli nie ma zdolności osiągnięcia celu społecznego, jaki od niego jest wymagany. Aby jednak owa niestosowność mogła stać się motywem formalnym jego zaskarżenia w postaci rekursu, ów akt winien być nie tylko niestosowny, ale w sensie prawnym nieużyteczny i szkodliwy. Co więcej ważne jest, aby ów akt w swojej niestosowności naruszał jakąś normę związaną chociażby z dobrym zarządzaniem czy też administrowaniem. W sensie ścisłym zatem nie narusza normy prawnej, ale narusza normę o charakterze duszpasterskim, liturgicznym czy ogólnie rozumiane *salus animarum*.

Reasumując, należy podkreślić, iż motyw formalny rekursu obejmuje nie tylko nielegalność aktu administracyjnego, ale również jego niestosowność w sensie merytorycznym, o ile owa niestosowność przybiera prawną formę nieużyteczności lub szkodliwości. Potwierdza to jednoznacznie norma zawarta w Konstytucji *Pastor Bonus* (PB 19 § 1), jak i w Ogólnym Regulaminie Kurii Rzymskiej z 1999 r. (art. 136 § 1)¹². Z oczywistych względów osoba wnosząca rekurs winna wskazać obiektywną normę prawną, która jej zdaniem została naruszona przez akt administracyjny, ewentualnie wskazać racje obiektywne, z których wynika, iż dany akt jest przejawem arbitralności organu władzy administracyjnej, czy wykazać jego nieużyteczność, a nawet szkodliwość dla dobra publicznego Kościoła¹³.

E. Labandeira o motywie rekursu hierarchicznego (*causa petendi*) stwierdził:

Tradycyjna praktyka Kurii Rzymskiej i doktryna prawa kanonicznego uznaje jako motywy rekursów sprawiedliwość i słusność, chociaż w rzeczywistości są one motywami prawnymi.

Naturalna słusność więc nie jest niczym innym jak sprawiedliwością w konkretnym wypadku. Rzymianie używali tego terminu na oznaczenie sprawiedliwości, a Kościół go przyjął tak, że mu przyznał z jednej strony specyficzny charakter sprawiedliwości, a z drugiej uznał go za dodatek, czy polecenie,

¹² Segreteria di Stato, *Regolamento Generale della Curia Romana*, 30 IV 1999, AAS 91 (1999), p. 629–699.

¹³ J. Krukowski, *Administracja w Kościele...*, s. 126–148; G. Leszczyński, *Kościelna procedura administracyjna...*, s. 87–89; G. Delgado, *Descontracción Ognica y potestad vicaria*, Pamplona 1971, s. 219–220; E. Romita, *I fondamenti teologico-giuridici della giustizia amministrativa nella Chiesa dopo il Concilio Vaticano II*, „Monitor Ecclesiasticus” 98 (1973), s. 460–461.

aby zastąpił, wsparł i poprawił pozytywną normę¹⁴. Słuszność wypełnia luki w systemie prawnym, łagodzi jego surowość i nadaje mu głębszy sens. Mimo wszystko twierdzenie, że możliwość zaskarżenia niektórych aktów z motywów sprawiedliwości i przyzwoitości znaczy, że niestosuje się *ius strictum*, ale uwzględnia się prawdziwą i istotną sprawiedliwość w wypadku jednostki. Słuszność nie tkwi w czystej dobroci i pobłażliwości przełożonego, ponieważ powinna łączyć dobro wspólne z tym, co jest najbardziej odpowiednie (według kryterium sprawiedliwości) dla zainteresowanej osoby. Słuszność kanoniczna służy poprawnemu zastosowaniu prawa kościelnego w konkretnym rozstrzygnięciu.

Motyw stosowności działa w świecie z dyskrejonalną mocą prawną i ogranicza wolność zawiadomienia. Kiedy rozporządzenie ma dyskrejonalną moc prawną, może być powodem trudności przy kontroli aktu ze względu na jego cel.

Prawo kanoniczne nie jest systemem pełnym, ponieważ istnieją normy prawne, które są bardzo ważne dla dobra Kościoła i *salus animarum*. Normy te zawarte są bardziej w pastoralnych i liturgicznych dokumentach, na przykład: adhortacjach apostolskich, encyklikach i innych, w których określone są kryteria dla działania, a które wiele razy nie mają formy przepisów prawnych. Są to zalecenia, które określają, jak trzeba zarządzać albo jakimi powinna się kierować „służba administracyjna“. Jeżeli aktem administracyjnym zostały naruszone te zasady lub normy, mimo że nie dostrzega się bezprawia we właściwym tego słowa znaczeniu, to jednak może być przeciw takiemu aktowi wniesiony zarzut z powodu niestosowności. Oto kilka przykładów:

– Prawodawca w kan. 1254 § 1 potwierdził, że Kościół *może* nabywać, posiadać, zarządzać i alienować dobra doczesne do osiągnięcia właściwych sobie celów. Chodzi o moc prawną częściowo uregulowaną w kan. 129, a częściowo dyskrejonalną. W tych przypadkach dyskrejonalnego działania możliwe jest podniesienie zarzutu przeciw czynności dokonanej właśnie tą mocą prawną, kiedy akt administracyjny ewidentnie nie jest w zgodzie z celami Kościoła określonymi w kan. 1254 § 2.

– Biskup *może* legalnie odwołać proboszcza, którego obecność lub działalność wywiera negatywny wpływ na parafię, według postępowania kan. 1741. Jeżeli biskup mianuje proboszcza, który ma taką samą negatywną opinię, albo nie chce odwołać tego, który był wbrew temu mianowany, narusza podstawowe kryterium pastoralne, a w takiej sytuacji istnieje możliwość odwołania się przeciw decyzji biskupa z powodu niestosowności.

– Kościół jest budowlą świętą przeznaczoną dla kultu bożego (kan. 1214). Dlatego przy jego budowie, jak też i przy odnowie należy zachować normy liturgiczne i sztuki kościelnej (kan. 1216). Jeżeli te kryteria ewidentnie są ignorowane, przeciw wydanej decyzji może być podniesiony zarzut z powodu niestosowności.

¹⁴ Por. Beryten, 2-1-1951, coram Wyen, in SRRD 43, 1951, str. 7. Ma znaczne zastosowanie przede wszystkim w czynnościach Kongregacji dla rozpatrzenia sprzeczności i problemów drogą administracyjną, por. Sacra Congregatio Concilii, *Votum Consultoris*, 31 I 1913, AAS 5 (1913), p. 39.

Reasumując, należy stwierdzić, że nieprzestrzeganie wszystkich rozporządzeń Kodeksu i innych dokumentów (prawnych, liturgicznych, pastoralnych, itp.), które wskazują albo wyznaczają kryteria, które należy zachowywać przy tworzeniu prawnego obowiązku, jest wystarczającym powodem do wniesienia rekursu hierarchicznego z powodu niestosowności. Rekurs umożliwia gruntowniejsze przewartościowanie aktu i rezolutne jego sprawdzenie, które może wykonać tylko przełożony hierarchiczny, nie sędzia¹⁵.

Motyw podmiotowy (*petitum*)

Motywy podmiotowy rekursu jest konkretna prośba sformułowana przez jego autora. Jest zatem tym, o co autor rekursu prosi organ administracyjny, który będzie rozpatrywał wniesiony przez niego rekurs. Trudno zatem mówić o jakimś jednym motywie materialnym, gdyż może ich być wiele. W tym miejscu należy zadać istotne dla omawianej kwestii pytanie. Czy organ hierarchiczny może podjąć decyzję w oderwaniu od konkretnej prośby sformułowanej przez autora rekursu, czy też w ścisłym sensie winien odpowiedzieć jedynie w swojej decyzji na prośbę sformułowaną? Pytanie to jest zasadne, ponieważ nie ma zgodności autorów w tej kwestii. Hipotetycznie jest możliwe, że organ administracyjny, ignorując prośbę sformułowaną przez autora rekursu mógłby podjąć decyzję nie tylko niekorzystną dla niego, ale nawet bardziej negatywną w stosunku do tej, która została zawarta w zaskarżonym akcie administracyjnym. Wydaje się jednak, że nie jest to postępowanie słuszne, gdyż organ hierarchiczny powinien ograniczyć swoje kompetencje wyłącznie do rozpatrzenia prośby zawartej w rekursie, a więc odpowiedzieć na wątpliwości tam sformułowane, podobnie jak ma to miejsce w przypadku skargi składanej w procesie sądowym (zob. kan. 1611, 1°). Postępowanie odmienne stawiałoby pod dużym znakiem zapytania zasadę sprawiedliwości i sporności, charakterystyczne przecież dla postępowania administracyjnego.

Prawodawca w KPK nie sprecyzował, jakie możliwe formy może przybrać prośba zawarta w rekursie w postaci *petitum*. Formy te można jednak spróbować określić posługując się kan. 1739, w którym sprecyzowane zostały poszczególne rodzaje decyzji, jakie może podjąć przełożony hierarchiczny w odniesieniu do rozpatrywanego rekursu. Z oczywistych racji osoba składająca rekurs nie może prosić o potwierdzenie aktu, gdyż rekurs byłby bezzasadny. Rekurs sam w sobie oznacza bowiem, iż jego autor uważa go za nielegalny, nieużyteczny albo szkodliwy. Autor rekursu może natomiast prosić przełożonego, aby uznał zaskarżony akt administracyjny za nieważny, unieważnił go, odwołał, poprawił, zastąpił innym lub uchylił. Oznacza to, że istnieje sześć różnych form *petitum* rekursu

¹⁵ E. Labandeira, *Il ricorso gerarchico canonico „petitum” e „causa petendi”*, w: *La giustizia amministrativa nelle Chiesa*, Libreria Editrice Vaticana 1991, s. 77–81.

(kan. 1739), choć należy zauważyć, że w praktyce ostatnia z nich, czyli uchylene wymaga jego ponownego wydania¹⁶.

Labandeira o przedmiocie zaskarżenia (*petitum*) przy rekursie hierarchicznym stwierdza następująco:

Chociaż w podtytule mówimy o *petitum* w liczbie pojedynczej bardziej odpowiednia miałyby być liczba mnoga (*petita*), ponieważ w jednym rekursie może odwołujący się przełożonemu adresować wiele i różnych podań. Ten problem zostawiliśmy na koniec, ponieważ między motywem podania (*causa petendi*) a samym podaniem (*petitum*) jest przyczynowa i konsekwencyjna relacja, której terminy nie są zawsze łatwe do rozróżnienia.

Każdy rekurs jest pewną skargą, która w sobie zawiera podanie. Czego można żądać rekusem hierarchicznym? Parafrazując znany tekst św. Augustyna, można powiedzieć, że można żądać wszystkiego tego, co można także otrzymać, tzn. w drodze rekursu hierarchicznego można żądać wszystkiego tego, co przełożony może udzielić (zauważmy tutaj, że nie mówimy „wszystkiego tego, co jest w dyspozycji udzielić”).

Prawodawca w KPK nie określił, co powinno być zawarte w treści *petitum*, podczas gdy w dyspozycji kan. 1739 następuje odniesienie do decyzji o rekursie: «Przełożonemu, który rozpatruje rekurs, może w zależności od wypadku, nie tylko dekret potwierdzić albo uznać za nieważny, lecz także unieważnić, odwołać, albo jeśli to przełożony uważa za bardziej pożyteczne, poprawić, zastąpić innym, lub częściowo uchylić».

Tak sformułowana dyspozycja kan. 1739 określa zakres władzy przełożonego, który rozpatruje rekurs. Należy zauważyć, że władza, którą przypisuje się przełożonemu jest szeroka i ograniczona jedynie wymaganiami przypadku (*prout casus ferat*) i rozwiązaniem, które sam przełożony uważa za bardziej pożyteczne (*si id expedire videatur*). Przypatrzmy się bardziej możliwościom *petita*. Z hipotez wspomnianych w kan. 1739 jest oczywiste, że nas nie interesuje potwierdzenie prawdziwości aktu. Przełożony może o tym zdecydować, ale to znaczy, że odrzuca rekurs, ponieważ nie ma odpowiedniej przyczyny, ani z punktu widzenia legalności, ani z punktu widzenia stosowności.

Natomiast odwołujący będzie mógł poprosić o jedną z następujących decyzji:

a) Ogłoszenie nieważności. Jeżeli jest akt *ipso iure* nieważny z powodu braku niektórych istotnych elementów albo niektórych warunków *ad validitatem*, jak to stanowi kan. 124 § 1, albo jeśli jest brak przemawiający wyraźnie za nieważnością. Decyzja będzie ogłoszona i otrzyma skutki *ex tunc* (z dodatkową ważnością), czyli od momentu kiedy akt był wydany.

b) Unieważnienie. W prawie kanonicznym termin ten równa się anulacji, która jest własna zwłaszcza w prawie obywatelskim. Z historii wiemy, że unieważnienie było też nazywane nieważnością, albo *ferendae sententiae*. Akty są anulowane jeśli mają prawny niedostatek, który nie czyni ich nieważnymi, ponieważ konieczna jest decyzja postanawiająca o unieważnieniu, która nabędzie skutki *ex nunc*.

c) Odwołanie. Pod pojęciem odwołania w prawie kanonicznym zazwyczaj rozumiano każde zatrzymanie aktu administracyjnego, tylko na podstawie dyskrecyjnej władzy (w szerszym słowa znaczeniu) przełożonego. Dzisiaj do rozporządzeń obywatelskich zostało przyjęte pojęcie odwołania, według którego możliwe jest akt administracyjny odwołać, tylko jeżeli zachodzą motywy stosowności (niesamowolnie). To kryterium jest przyjęte także w Kodeksie z 1983 r.

d) Poprawa. Nie zawsze jest koniecznym krzywdzący akt unieważnić, ponieważ zawiera elementy, które mogą być zachowane. Poprawienie aktu lub jego korekta następuje z częściową jego zmianą.

e) Zastąpienie. Odwołujący jest „ten, kto uważa, że jest pokrzywdzony dekretem” (kan. 1737 § 1) i stara się uniknąć szkody za pośrednictwem wniesienia rekursu. Niekiedy nie wystarczy wycofać szkodliwy akt, ale jest konieczne zastąpić go innym; co dzieje się, kiedy było naruszone prawo subiektywne (w sytuacji gdy chcemy otrzymać przyznanie jakiegoś prawa, zapłacenie pewnej ilości pieniędzy, prawny tytuł urzędu lub godność). Przed aktem, który odmawia niektóre z tych

¹⁶ Leszczyński, *Kościelna procedura administracyjna...*, s. 84–86; F. D’Ostilio, *Správne právo Cirkvi*, Libreria Editrice Vaticana 1995, s. 8.

żądań (albo przed administracją, która o nich milczy) nie wystarczy żądać unieważnienia tego szkodliwego aktu administracyjnego (czy już prawdziwego lub fikcyjnego), lecz jest konieczne otrzymać jakiś akt administracyjny (albo dwa i więcej), który zastąpiłby unieważniony akt szkodliwy. Ten akt pozytywny może ogłosić nielegalność krzywdzącego aktu, uznać prawo subiektywne przedkładającego rekurs, ewentualnie naprawić wyrządzoną szkodę. Te trzy przypadki są zawarte także w art. 123 konstytucji *Pastor Bonus*.

Co dotyczy ostatniej możliwości wspomnianej w kan. 1739, tzn. częściowe uchylenie, wydaje się, że nie ma uzasadnienia. W praktyce, częściowe uchylenie prawa było w historii definiowane jako jego zastąpienie nowym prawem. Jest to pojęcie znajdujące zastosowanie w przedmiocie rekursu, które zgadza się z wyżej wspomnianym zastąpieniem¹⁷.

ZAKOŃCZENIE

Jest bardzo ważne, aby materia KPK o rekursach hierarchicznych była poprawnie tłumaczona i otrzymała dostateczną popularność w Kościele, a prawa wiernych były w pełni respektowane. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na to, aby prawo wnoszenia rekursów hierarchicznych służyło ochronie przed samowolą władzy wykonawczej i aby sprawiedliwość w Kościele mogła jeszcze bardziej znaleźć zastosowanie.

MOTIVES OF HIERARCHICAL RECOURSE TO THE CONGREGATION OF THE ROMAN CURIA

Summary. This article discusses the motives of hierarchical recourse to the Congregation of the Roman Curia. The legislation provides that hierarchical recourse can be filed for any good reason. Any defect of an administrative act pertaining to the circumstances under which this act was issued by an executive Church authority may constitute a reasonable motive and shall be applied. Therefore two motives are distinguished: 1) formal (*causa petendi*) and subjective (*petitum*). The person who files a recourse should indicate an objective legal norm which they think has been breached by the administrative act. The very institution of hierarchical recourse serves to protect the rights of the faithful and the observance of administrative justice.

Key words: hierarchical recourse, Roman Curia, congregation, motive, Church administrative law

¹⁷ Labandeira, *Il ricorso gerarchico canonico...*, s. 81–84; szerzej zob.: E. Labandeira, *Trattato di diritto Amministrativo canonico*, Milano 1994.